

MĂRTURII DOCUMENTARE PRIVITOARE LA ISTORICUL ȘI ACTIVITATEA MUZEULUI MUNICIPAL DIN I A Ș I (1920 - 1930)

La Iași, "orașul care vorbește prin sine însuși despre trecutul său și al neamului", lua ființă în răstimpul cuprins între cele două războaie mondiale o societate istorico - arheologică cunoscută sub numele de *Muzeul Municipal din Iași*¹.

În statutele societății înființată în octombrie 1920, prin decizia Primăriei Iașilor se sublinia că o primă îndatorire a acesteia era de a întemeia "un muzeu care să cuprindă obiecte vechi de artă sau cu însemnătate istorico - arheologică, lespezi de morminte cu inscripțiuni, busturi și picturi, stampe, hărți vechi, mobilier de epocă, o colecție arheologică provenind din săpăturile de la Cucuteni, veșminte, monede, documente"².

Fondatorii societății, "o mână de oameni îndrăgostiți de comorile istorice legate de trecutul Iașilor", ei înșiși cărturari, pasionați cercetători, autori a numeroase studii și cercetări istorice cu referință la trecutul neamului românesc și în mod special al Iașilor, pătrunzându-se de necesitatea unor înnoiri culturale, au ridicat prestigiul societății încadrând muzeul într-o largă mișcare culturală.

Faptul că inițiatorii săi au dovedit un înalt simț al înțelegerii și un spirit creator în probleme legate de organizarea și funcționarea muzeului se datorește în foarte mare măsură concepției potrivit căreia considerau muzeul "o instituție destinată publicului, pentru delectarea și instruirea acestuia având menirea de a studia, conserva și analiza prin diferite mijloace, dar, în primul rând de a expune obiecte de valoare culturală"³.

Întru realizarea acestui nobil deziderat, Primăria Iașilor încredința tinerei societăți culturale tot ce ea avea mai de preț ca: obiecte de artă, hărți istorice, documente, picturi și recunoscând totodată că "nu e ușor a deștepta atenția pentru cultul trecutului în vremurile de după război și într-un oraș ca Iași, așa de greu încercat"⁴.

Instalat în cursul anului 1920 într-un imobil impropriu și insalubru (aripa zidită a clădirii Externatului Secundar de fete), construcție restaurată pe cheltuiala Societății Invalizilor de război și aflată în curtea mănăstirii Golia, alături de clădirea Arhivelor Statului, datorită lipsei mijloacelor necesare ființării, muzeul nu a reușit să-și deschidă porțile publicului vizitator; nu s-a putut deci realiza, așa cum aveau s-o constate înșiși creatorii săi, "conform cerințelor culturale moderne".

Deși s-au făcut repetate și serioase demersuri pentru ca muzeul "să-și aibă locul său propriu, frumos și impunător ca stil", deoarece, "răzlețitele săli de cabinet, de pinacotecă și arheologie trebuiau centralizate într-un muzeu care să fie podoaba Iașilor"⁵, și care, prin urmare să devină accesibil marelui public, toate aceste firești deziderate n-au putut depăși faza proiectelor.

În pofida multor greutăți, inerente oricărui început, distinsul colectiv științific al muzeului, constituit în mare parte din remarcabili cercetători ai Arhivelor Statului care s-au impus

¹ "Ioan Neculce", an I, fasc.1.

² Arh.St.Iași, fond Muzeul Municipal, dos.1/1926, f.1.

³ Statutele Societății Muzeului Municipal Iași.

⁴ "Ioan Neculce", an I, fasc.2, 1922, p.352.

⁵ Idem, an I, fasc.1, 1921.

atenției și prețuirii prin activitatea desfășurată, precum: Gheorghe Ghibănescu, Sever Zotta sau N.A. Bogdan - pentru a nu cita decât doar câteva nume - care s-au preocupat îndeaproape atât de organizarea muzeului ca instituție cultural - științifică cât și de sporirea colecțiilor sale de cărți, obiecte și documente.

Patrimoniul muzeului, inițial constituit doar din ceea ce s-a putut recupera din vechile colecții ale Academiei Mihăilene, ale Cabinetului de Istorie Naturală de pe lângă Societatea de Medici și Naturaliști la care se adaugă donațiile succesive ale Primăriei, avea cu vremea să cuprindă o serie de valori de importanță națională, de o reală valoare științifică.

Este momentul să consemnăm aici dispozițiile Primăriei din cursul anului 1922 privitoare la cedarea către Muzeul Municipal din Iași a bogatei și valoroasei colecții de cărți, documente, obiecte istorice și piese de artă aparținând Muzeului Virgil Hălăceanu, aflat într-o încăpere insalubră situată în turnul Mănăstirii Golia din Iași ; întreaga donație reprezenta un valoros capital de 100000 lei, așa cum bine observase N.A.Bogdan care s-a ocupat în mod personal cu evidența și catalogarea acestora.

Dintr-o studiere amănunțită a fondului de documente al Muzeului Municipal din Iași, aflat în păstrare la Arhivele Statului, constatăm că numeroase obiecte și documente provenite din achiziții dar mai cu seamă din donații, au intrat, de-a lungul anilor, în patrimoniul acestei prestigioase instituții.

Pe lângă muzeu, conform prevederilor statutare, Comitetul de conducere a Societății a depus repetate și susținute eforturi pentru organizarea unei biblioteci, ca secție de sine stătătoare a muzeului, și care trebuia să cuprindă în ideea fondatorilor "tot ce s-a publicat de la Căzaniile lui Varlaam, din 1641 până azi ca biserică, cronică, teatru, științe, litere, artă etc"⁶.

Și dacă, la început, tot Primăria Urbei a pus la dispoziția publicului, pentru studiu, propria-i bibliotecă ce însuma aproximativ 2732 volume, pe parcurs, paralel cu eforturile întreprinse pentru dotarea cu mobilier adecvat în scopul conservării, și în același timp la îndemâna publicului cititor, s-a desfășurat o neîntreruptă activitate privind sporirea patrimoniului, a colecțiilor de cărți rare și documente. Acest lucru se poate observa și din hotărârile adoptate cu prilejul eficientelor ședințe de lucru în care un accent deosebit s-a pus pe alocarea unor fonduri substanțiale la capitolul achiziții.

În spiritul acestor preocupări majore se înscrie și o adresă a Comitetului de conducere a Muzeului, înaintată Rectorului Universității din Iași, cu rugămintea de a i se acorda, prin Comitetul Bibliotecii Universitare, "câte un exemplar din toate tipăriturile"⁷, specificându-se că prin aceasta "se face un îndoit serviciu publicului cititor".

Un exemplu îl oferă în aceeași direcție librăria Kupermann care, la 27 iunie 1921, va pune la dispoziția muzeului, "pentru a se începe organizarea bibliotecii ca o secție a Muzeului Municipal, 450 de volume cărți vechi tipărite în Iași, acte vechi precum și hărți cu valoare istorică"⁸.

Una din direcțiile fundamentale ale activității Muzeului Municipal Iași a constituit-o conservarea și valorificarea în plan cultural educativ, prin publicații, a documentelor aflate în patrimoniul său - latură care a imprimat, de altfel, o pecete hotărâtoare a activității pe plan științific.

Un pas hotărâtor pe acest drum l-a constituit preluarea de către muzeu, în păstrare definitivă, a vechii arhive a Eforiei orășenești, care se degrada în subsolul Primăriei, pentru a sluji la studiile ce se vor face asupra Iașilor⁹.

⁶ Idem, an I, fasc.2, 1922, p.377.

⁷ Idem, p.378.

⁸ Statutele Societății Muzeului Municipal Iași.

⁹ Ibidem, Biblioteca-digitala.ro

www.cimec.ro / www.muzeul-moldova.ro

Pentru instalarea arhivei s-a dispus alocarea, din fondurile Primăriei a unor însemnate sume bănești necesare atât procurării de mobilier adecvat cât și pentru sporirea colecțiilor prin achiziții. De asemenea, în acești ani s-a depus un volum uriaș de muncă pentru catalogarea celor cinci mii de documente (începând cu anul 1427, din care 3.028 au fost inventariate iar 2363 de dosare aparținând Primăriei, începând cu anul 1832 au fost integrate în colecțiile deosebit de valoroase ale muzeului).

Arhiva - așa cum o demonstrează cu generozitate prestigioasa publicație a Societății, *Buletinul Muzeului Municipal "Ioan Neculce"* - avea să constituie pentru cercetătorii muzeului "un valoros material de studiu a tot ceea ce a însemnat viața municipală a fostei capitale a Moldovei", dar, până a se ajunge acolo a fost necesară o muncă colosală privind evidența și catalogarea acestora.

S-a hotărât, de comun acord, ca documentele să fie înregistrate în condici speciale, pe opisuri și în plicuri, după donațiuni și achiziții. De asemenea, s-a convenit să fie respectată ordinea cronologică a documentelor, pe fișe special întocmite și pe secții pentru a putea fi consultate cu ușurință de publicul interesat.

În scopul asigurării unei evidențe clare și la zi a patrimoniului, activitatea de catalogare și fișare se continuă pe măsură ce noi oferte și donații se adaugă sporind astfel zestrea muzeului.

Menționăm aici, pentru a ilustra valoarea istorico - documentară, Donația *Lucia Octav Ierbiceanu*, cuprinzând un număr de 45 documente datând între anii 1540 și 1861 ; arhiva de acte familiale *I. Grigoriu Havas* ; arhiva de acte vechi ale clironomului *Nicolae Drosu* din Iași, foarte bogată în acte istorice, dintre care 5 pergamente. Foarte valoroase sunt documentele provenite de la *Smaranda Macri* - directoarea fostei *Școale Centrale de fete din Iași*.

Un număr de 26 de documente provin de la *Victor Vrabie*, pensionar din Iași, acte care privesc persoana lui *Mitică Rosetti* cumnatul domnitorului *Alexandru Ioan Cuza*.

În cursul anului 1922, după mai multe demersuri, au fost aduse la muzeu, "în păstrare definitivă lada cu documente istorice ale breslei calicilor"¹⁰.

S-a ajuns astfel, la un moment dat, ca valoarea actelor istorice intrate în patrimoniul muzeului să depășească suma de cincizeci mii lei și s-au primit în același timp, numeroase asigurări că "mulți ieșeni sunt dispuși a da obolul lor de îndată ce muzeul va fi deschis publicului"¹¹.

La începutul anului 1925 s-a adus la cunoștința Comitetului Muzeului Municipal Iași faptul că *Dan Bădărău*, aflat la Paris, "ar putea strânge pentru Muzeul Municipal mai multe obiecte, fotografii și scrisori da la *Colonia Franceză* care a stat în Iași în timpul războiului, dacă ar avea o scrisoare de recomandare din partea acestui Comitet".

Și, pentru ca nu cumva "să se aștearnă colbul pe vechile arhive și spre a le face totodată să vorbească despre ceea ce ele cuprind mai cu seamă", revista *Muzeului Municipal "Ioan Neculce"* va publica "date și acte cu referință la locuri, la lucruri și așezăminte vechi și apoi la persoane care au ilustrat viața Iașilor cu puternica lor personalitate"¹².

Însuși titlul revistei avea să devină curând un simbol pentru țara întreagă. În interesul de a se extinde acțiunea culturală declanșată de organizarea muzeului și pentru a grupa un mai mare număr de cărturari în jurul "Buletinului", în colectivul de redacție a acestuia au fost cooptați, cu titlul de membri corespondenți, cărturari inimoși, unii dintre ei fiind și profesori de istorie la unele școli din Iași precum: *V. Petrovianu*, *C. Stamboliu*, *A.B. Brandia*, *C. Praja*, *Emil Diaconescu* și alții.

¹⁰ "Ioan Neculce", an I, fasc.2, 1922, p.367-368.

¹¹ Idem, an I, fasc.1, 1921.

¹² Ibidem.

La 26 martie 1921, Comitetul Muzeului Municipal aprobă oferta făcută de Societatea Anonimă "Lumina Moldovei" (editură-librărie-tipografie-legatorie) care funcționa în marele hotel "Bejan" din Iași, pentru tipărirea primului număr din "Buletin".

În fondul de documente al Muzeului Municipal Iași se păstrează o factură remisă lui N.A.Bogdan, casierul muzeului de către L.M.Sadoveanu, din partea tipografiei "Lumina Moldovei" pentru 1000 exemplare din "Buletin"¹³.

Întrucât una din îndatoririle Societății, stabilită prin dispoziții de ordin statutar era aceea de a întreține schimburi de publicații cu alte instituții culturale, în cursul anului 1923, Comitetul Muzeului a dispus redactarea unei adrese, în 500 exemplare, "ce se vor trimite tuturor oficialităților din țară (prefecturilor de județe, primăriilor și personalităților cunoscute ca fiind dornice a se interesa de mișcarea istorico-culturală a Muzeului prin "Buletinul" său istorico-arheologic".

Un alt aspect ce nu a fost nicicând ignorat de fondatorii "Buletinului" privește "procurarea materialului istoric care necesita cheltuieli mari de deplasare în diferitele zone ale țării". Astfel, în scopul depistării de monumente și inscripții, au fost organizate excursii în Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat - excursii care să ofere, odată cu cunoașterea pământului românesc și posibilități de a consemna și valorifica informațiile obținute direct din teren.

Pentru a facilita numeroasele deplasări de studiu, Comitetul Muzeului Municipal Iași a înaintat la data de 12 iulie 1926, o adresă Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor, solicitând eliberarea, pentru personalul de specialitate al Muzeului Municipal, de "abonamente clasa I-a pe toate liniile ferate din țară"¹⁴.

Acestor demersuri inteligente le datorăm faptul că adeseori, în coloanele "Buletinului" sunt inserate impresii deosebit de valoroase din timpul acestor excursii de studiu. Menționăm aici și excursia efectuată de profesorul Gheorghe Ghibănescu, împreună cu un grup de profesori și elevi, în părțile Ardealului și Banatului, vizitând în cursul anului 1923 orașele: Sibiu, Blaj, Alba Iulia, Orăștie, Deva, Hunedoara și Caransebeș¹⁵.

Cu prilejul acestor excursii s-a procedat nu numai la cunoașterea unor monumente însemnate ci s-au putut face și o serie de observații realiste "deoarece piesele muzeelor din Sibiu, Blaj și Deva rețin în mod deosebit atenția pentru studiu"¹⁶.

Colectivul Muzeului Municipal Iași a organizat o susținută activitate pentru cunoașterea muzeelor țării publicând lucrarea semnată de Coriolan Petranu, intitulată *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș* - considerată a fi "extrem de interesantă pentru cunoașterea muzeelor din Transilvania".

Valoarea studiilor publicate a adus revistei un real prestigiu, fiind tot mai mult solicitată de diverse instituții și persoane particulare din cele mai diferite zone ale țării.

Astfel, la 17 ianuarie 1924, Muzeul Limbii Române din Cluj, solicita a fi trimise pe adresa sa "toate numerele apărute ale prețioasei reviste, aceasta în schimbul revistei sale cunoscută sub titlul de "Dacoromania"¹⁷.

Răspunzând cu promptitudine unei astfel de solicitări, la data de 13 februarie 1923, N.A.Bogdan, președintele Comitetului, face cunoscut prefectului de Roman că "în urma dorinței arătate de a înzestra unele biblioteci ale cursului secundar urban și rural cu reviste, se trimite un număr de 10 exemplare"¹⁸.

¹³ Arh.St.Iași, fond Muzeul Municipal, dos.3/1924.

¹⁴ *Ibidem*, dos.2/1923, f.21.

¹⁵ "Ioan Neculce", fasc.3, 1923.

¹⁶ *Idem*, fasc.4, 1924.

¹⁷ Arh.St.Iași, fond Muzeul Municipal, dos.3, f.4.

¹⁸ *Ibidem*, dos.2/1923, f.2

<https://biblioteca-digitala.ro>

Din fondul de documente păstrat, deținem informația că până la 30 decembrie 1925, revista avea asigurat un număr de 75 abonați, număr ce va spori cu fiecare an, cu toate greutatea ce s-au ivit în tipărirea ei, mai ales "acum când tiparul este foarte scump și se simte tot mai mult nevoia de o majorare a subvenției din partea Primăriei"¹⁹.

La data de 7 august 1923 "luând în vedere scumpirea hârtiei și a mâinii de lucru, Comitetul Muzeului Municipal, a hotărât "pentru a nu se înceta apariția publicației, ca numărul colilor de tipar să se condiționeze cu mijloacele bănești de care s-ar putea dispune, fie printr-o desfacere mai mare de abonamente, fie printr-o spornică donație, fie chiar și prin credite extraordinare ce s-ar putea acorda de către actuala administrație comunală în urma unor noi și energice intervenții"²⁰.

În ședința de lucru din decembrie 1930 se face cunoscut că "zăbava pusă în apariția volumului al 9-lea din Buletinul Muzeului Municipal "Ioan Neculce", se datorează și greutăților prin care trece tipografia "Viața Românească", cu rotația intermitentă a lucrărilor, cu reducerea salariilor și cu lipsurile sale generale care au adus apoi cu sine închiderea atelierelor și lichidarea societății"²¹. Așa se explică faptul că a doua parte din volumul al 9-lea al "Buletinului", s-a tipărit prin contribuția benevolă a cercului ieșenilor aflați în București.

Apariția revistei ca și prodigioasa activitate științifică a Muzeului Municipal Iași, a constituit un îndemn și o pildă, deoarece cu numeroase și considerabile sacrificii au fost "scoase din uitare" mărturii de mare însemnătate istorică pentru români.

¹⁹ *Ibidem*, fila 1. •

²⁰ *Ibidem*,
<https://biblioteca-digitala.ro>